

12. Fedak, I.V. (2005) *Oblasni olimpiady z matematyky 1987–2005 r.r.* [Regional Mathematical Olympiads 1987–2005]. Ivano-Frankivsk.

13. Chashechnykova, O.S. (2005) *Stvorennia tvorchoho seredovishcha u protsesi navchannia matematyky z metoiu formuvannia v uchniv hotovnosti do tvorchosti.* [Creating a creative environment in the process of learning mathematics in order to form students' readiness for creativity.]. Donetsk.

14. Yasynskiy, V.A. (2008) *Zadachi matematychnykh olimpiad ta metody yikh rozv'язuvannia.* [Задачі математичних олімпіад та методи їх розв'язування]. Ternopil.

15. Yasynskiy, V.A. and Panasenko, O.B. (2015) *Sekrety pidhotovky shkolariv do Vseukrainskykh ta mizhnarodnykh olimpiad.* [Secrets of preparing students for All-Ukrainian and international competitions]. Vinnytsia.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ІЗІУМЧЕНКО Людмила Володимирівна – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математики

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: особливості роботи з обдарованими дітьми, олімпіадні задачі, методика навчання математики, проблеми організації самостійної роботи студентів та школярів, ЗНО.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

IZIUMCHENKO Liudmyla Volodymyrivna – candidate of physical and mathematical sciences, associate professor of Department of Physics and Mathematics at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: specific aspects of work with gifted pupils, competition problems, methods of teaching mathematics, organization problems of independent work of students and pupils, EIT.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2020 р.

УДК 81'243:62(075.8)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-191-98-101

КЛЮЧКОВСЬКА Ірина Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, директор Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою, Національний університет «Львівська політехніка»,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9466-8746>
e-mail: ikluch@miok.lviv.ua

БЛІИК Оксана Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6042-1147>
e-mail: lubik.anelia@gmail.com

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Історична доля нашої країни сформувалася так, що чимало компенсаційних функцій стосовно культури й науки історичної Батьківщини брала на себе діаспора. Чимало українських інтелігентів, одержавши статус політичної еміграції, створювали цінності, що демонстрували розвиток міжнародної культури, свіжі напрямки й стилі, наукові сфери (передусім гуманітарну), одночасно зберігаючи найкращі традиції вітчизняних шкіл.

Українська діаспора десятиріччями, розкинута по світу, створювала власні культуру, науку, мистецтво й літературу. Прикро, та понині здобутки зарубіжної української еліти недостатньо відомі в нашій державі. Хоча їхні імена, легковажно вирвані з літопису вітчизняної науки, мистецтва, було вписано у міжнародний контекст поступу духовних здобутків людства [4]. Українська діаспора своїм існуванням збагачує буття українців у світі, неабияк допомагаючи історичній Батьківщині. Тож налагоджувати, розширювати і зміцнювати зв'язки з українською діаспорою – наше нагальне завдання [2].

Становлення нового напрямку досліджень — діаспорознавства [10] — у часі збіглося із відродженням історичної пам'яті, при цьому пріоритетного значення набуває звернення до аналізу ролі українства у світі, що передбачає поглиблення та обґрунтування чинників у дослідженні самого механізму взаємодії України з діаспорою, вивчення та адаптацію іноземного досвіду такої взаємодії, необхідність подальших досліджень розвитку українських громад діаспори, їх можливостей у сприянні національним інтересам України.

Упродовж десятиріч у діаспорі накопичено неабиякий духовно-культурний потенціал, створено безліч наукових, літературних, художніх цінностей видатними українськими науковцями, письменниками, митцями [11]. Згідно із сучасними реаліями, духовною спадщиною українського народу є здобутки національної культури, створені як в Україні, так і поза її межами, в діаспорі, скрізь, де лише твориться українська культура.

Сьогодні вкрай важливе завдання – повернення в науково-освітній та інформаційний національний культурний пласт здобутків української

інтелектуальної еліти. Навіть поверхневе дослідження культурно-мистецького буття української діаспори підтверджує її чимале значення для збереження історичної пам'яті українського народу, розбудови основи майбутньої вільної Української держави за умов бездержавності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні ми спиралися на наукові праці, у яких розглядалися питання української діаспори у процесах українського державотворення (О. Гомотюк, І. Недошитко [2]), національно-культурні здобутки українців (Ю. Кондрашевська [7]), цілісність українського культурного простору в контексті культури діаспори (І. Тюрменко, О. Горбула [11]), культурно-мистецький феномен української діаспори в контексті європейського виміру (Н. Гумницька [3]), спадщина діячів літератури і мистецтва української діаспори (Л. Дибчук [4]), а також теоретичні основи сучасної освітньої інтеграції (Ю. Козловський [6]), проблеми культурологічної підготовки особистості (І. Зязюн [5], Н. Костриця [8], В. Шейко [12], Є. Подольська [9]) та ін. Водночас, проблема використання здобутків української діаспори в культурно-освітньому просторі України на засадах теорії інтеграції не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті – обґрунтування доцільності та можливостей інтегративного підходу до використання здобутків української діаспори в культурно-освітньому просторі України.

Методи дослідження. У дослідженні передбачалося поєднання різних підходів, зокрема комплексне вивчення проблеми, системний підхід, порівняльний та історичний аналіз. Для оцінки подій використано принципи об'єктивності та системності. Важливим був ретроспективний метод для виділення характерних тенденцій розвитку української діаспори, а також такі теоретичні методи як аналіз літератури із проблеми дослідження, виявлення зв'язків між існуючими поняттями і фактами та їх взаємозалежність для систематизації теоретичних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільшими здобутками європейського українства окресленого періоду є збережені культурні та політичні ідентичність українців та їхнє доведення, а також забезпечення тяглості її просторового й часового буття в Європі. Діаспора взяла на себе мінімум два надзвичайно важливі завдання: творення передумов для незалежності України і формування інтелектуального та духовно-культурного продукту національної й міжнародної цивілізацій [3]. Життя української діаспори поділяють на два істотно різні періоди: бездержавна Україна й незалежна Україна. Водночас усередині їх історично формується низка менших культурних форм – окремих підгалузей їхнього простору. Зокрема у складі національних культур збережено так звану підгалузю – етнічну культуру [9].

Першим важливим феноменом, збереженим у діаспорі є *культура*. Поняття «культура» (обробка, виховання, освіта, розвиток) спершу означало обробку ґрунту, його культивування, інакше кажучи, перетворення у природному об'єкті завдяки людським діям. Отож, насамперед у тлумаченні терміна наголошувалось на важливій особливості культури, а саме в культурі закладено людське начало, тож перевагу надавали цілісності культури, людини й людської функції. Згодом поняття «культура» набуло узагальненішого значення й почало означати все, що створила людина. Культура передає родову суть людини. Будь-яке вираження культури є проявом межі людського розвитку. Регіональні культури є культурними спільнотами, сформованими в певному географічному ареалі, які впродовж тривалого історичного часу не втрачають своєї специфіки [8].

Упродовж власного розвитку всі суспільства створюють свою *національну культуру*, основні ознаки якої: спільна мова, переважаюча релігія, звичаї, які передаються з діда-прадіда, народна культура тощо. Мова є культурним феноменом, що утворює основу етнічної культури, це сполучна нитка й ключ до культурного збагачення власної й чужої культур. Через втрату мови важче входити в іншу культуру, а також це втрачений шлях назад, до своєї культури. Суб'єкт культури є вільною особистістю, спроможною самовизначитися в культурному світі [12]. Непрості проблеми розвитку передових культурних традицій зумовлюють потребу для освіти перейняти місію виховання людини культури й через людину – зберегти, відродити й розвинути культуру як середовище. освіту необхідно наповнювати культурним змістом, який за суттю і є її людським змістом.

Завдяки традиціям відтворюється, зберігається й омолоджується культура. Через втрату й відмову від традицій культура замикається в собі, втрачається минуле. Успадкування найцінніших, передових звичаїв є природною й закономірною умовою буття народу. Намагання самоідентифікуватись поглинає історію всіх народів. Це намагання відповісти на питання: хто ми, звідки, що можемо й куди прямуємо? Належна етнічна ідентичність у всіх народів переважно така, що людина почувається радісною або гордою від приналежності до власного народу, а відтак – у цій етнічній приналежності віднаходить джерело самоповаги. Наприклад, *українська діаспора* в Канаді найзгуртованіша щодо культури й духовності. Культура українців Канади – невід'ємна складова загальноканадської культури. Широковідомими поза межами української громади є Люба Гой – комедійна акторка, Василь Курилик – художник, Мирослава Косташ – письменниця, тощо. У Торонто є низка галерей українського образотворчого мистецтва. Тут же проживав і створив відомий канадський образотворчий мистець українського походження – Василь (Вільям) Курилик. Із самого початку імміграції українці в Канаді показали себе в національних хорах, танцювальних ансамблях, драматичних гуртках,

оркестрах тощо. Абсолютно в усіх українських організаціях, товариствах, незважаючи на політичні чи релігійні смаки їхніх членів, були гуртки художньої самодіяльності. Відомі хори «Бандурист» (церква св. Володимира), «Канада» (Вінніпег), хори в народних домах Торонто і Монреаля [7].

Освіта – відображення культури конкретної доби. Водночас, чинна система освіти загалом вибудована на культурних принципах минулого: раціональний погляд на світ, інтелектуалізм, утилітарність. Найактуальніша проблема новітньої педагогіки – пошуки моделі освіти, що відповідатиме новітньому типу культури, а відтак – новій стадії розвитку цивілізації» [5, с.89]. Освіта, на думку Х. Гадамера, [1] нерозривна від культури і є особливим методом людини перетворювати природні задатки й можливості. У той же час освіта України не повинно замикатися у своїх національних кордонах, відгороджуватися від закордонного досвіду. Тому реформування системи освіти в Україні в сучасних умовах передбачає її відкритість, її інтеграцію в світові освітні структури, поглиблення співпраці з міжнародними, регіональними та національними освітніми фондами з метою творчого запозичення кращого зарубіжного досвіду, зближення рівнів освітньої підготовки у різних країнах і регіонах, швидкого освоєння новітніх технологій навчання, залучення зарубіжних інвесторів для участі у розвитку освіти в Україні.

Теоретичні основи інтеграції здобутків української діаспори в культурно-освітній простір України визначаємо як: побудова теоретичного уявлення про інтеграцію та її напрями; розробка наукового опису інтеграції та обґрунтування інтегративного підходу; визначення основних напрямів інтеграції здобутків української діаспори в культурно-освітній простір України; використання ідей синергетики для побудови системного дослідження культурно-освітніх досягнень української діаспори; використання закономірностей інтеграції як основи для побудови системної інтеграції культурно-освітніх досягнень діаспори; розробка конкретних проектів та заходів, шляхів інтеграції.

В основі теорії лежить одна головна ідея – інтегративні процеси пронизують процес у всіх його ланках. Основні принципи інтеграції полягають в обґрунтуванні шляхів трансформації системної здобутків української діаспори в культурно-освітній простір України зі збереженням усіх позитивних якостей набутого досвіду.

Побудова інтегративних систем характеризується багатоманітністю форм переходу від старого до нового. Закон розвитку проявляється спочатку як тенденція, що вказує його напрям. Суперечливі тенденції характеризуються протилежною спрямованістю дій, а їх взаємне гасіння визначає ступінь посилення чи гальмування тих чи інших процесів. Очевидно, що більшість законів описуються як закони статистичні. На сучасному етапі інтегративні тенденції в освіті починають реалізуватися як закони [6].

За законом корелятивності дійсно інтегративними є не будь-які процеси взаємодії, а тільки ті, для яких існує реальна підстава. Якщо мова йде про великі соціальні системи, великі групи людей, то найчастіше підставою для інтегративної співпраці є спільні інтереси, спільна мета у певній площині людської діяльності. Іншими словами, ефективна співпраця можлива з тими українцями як на території України, так і у діаспорі, для яких мова, культура, майбутнє України не є байдужими. Тоді між власне цими людьми відбувається повноцінна і важлива для обох сторін взаємодія за різними напрямками політичної, культурної, освітньої, просвітницької та діяльності. Водночас, компоненти інтеграції повинні бути достатньо різнорідними. Це означає, що розвиток і результат інтеграції є наслідком координації різних думок, різних поглядів людей, які бачать спільну мету – щасливе майбутнє України, - але шляхи до її досягнення уявляють собі по-різному.

За законом імперативності процес є інтегративним тоді і тільки тоді, коли виконуються певні умови, перш за все – поява якісно нових властивостей у результаті інтеграції. Це означає, що інтегративна співпраця породжує нові, раніше невідомі за змістом чи формою види і результати співпраці. З'являються нові проекти, нові ідеї спільні, які навряд чи виникли б окремо в кожного з учасників. Наявність системно характеру інтегрованого об'єкта означає, що всі ці проекти, ідеї, книги, форуми, конгреси разом утворюють єдину систему, де системотвірним чинником є *українська ідея*, збереження її культурно-освітнього простору. Збереження індивідуальних ознак елементів інтеграції передбачає, що кожен з учасників інтеграції (особа, група людей, організація, чи тощо) має право на власну думку, на збереження своїх поглядів, які не суперечать загальній ідеї любові і праці на благо України.

За законом доповнювальності інтегративні процеси викликають процеси диференціації (і навпаки). Слід бути готовим, що певні підсистеми у великій системі інтеграції здобутків української діаспори в культурно-освітній простір України є тимчасовими за інтересами чи потребами часу і диференціюються з загальної системи, певний час існують самостійно, а потім можуть чи повертатися в систему в новій якості, зникати або ж зберігати свій первісний статус.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

В умовах інтеграції жителів України та української діаспори, повинні домінувати ті аспекти, які є об'єднуючими: українська мова, українська культура, проблеми національного виховання, турбота про майбутнє українського народу. Звичайно, для кожної хвилі діаспори такі підстави будуть дещо різнитися, але власне вони є опорними. Інтеграція передбачає в першу чергу двосторонній обмін духовними та матеріальними цінностями і внесок їх у спільну скарбницю українського народу. Повноцінна інтеграція здобутків

української діаспори в культурно-освітній простір України базується на відповідних концептуальних положеннях: зі зміною соціокультурного розвитку відбувається зміна співвідношення між диференціацією та інтеграцією на користь останньої; розвиток інтегративних тенденцій набуває особливого значення за умов перехідного етапу та становлення української державності; інтеграція характеризується універсальністю та передбачає розвиток основних компонентів та напрямів культури та освіти тощо.

До подальших напрямів дослідження відносимо актуальну проблему подолання фрагментарності в ознайомленні зі здобутками діаспори та перехід до повноцінної системної інтеграції за основними напрямками (культура, освіта, наука, українознавство, література тощо).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гадамер Х. Т. Истина и метод: Основы философской герменевтики: пер. с нем./ общ. ред. Б. Н. Бессонова. Москва: Прогресс, 1988. 704 с.
2. Гомотюк О., Недошитко І. Українська діаспора США у процесах українського державотворення: перспективи дослідження історія України. Наукові виклади. 2014. № 5.
3. Гумницька Н. Культурно-мистецький феномен української діаспори міжвоєнного періоду: європейський вимір. Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка». 2010. № 11.
4. Дибчук Л. Спадщина діячів літератури і мистецтва української діаспори Канади та країн латинської Америки другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: зб. статей. Київ, 2011. Вип. 16. С. 202–218.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
6. Козловський Ю. М., Козловська І. М. Едукаційна інтегродологія : монографія: Львів: Сполом, 2015. 360 с.
7. Кондрашевська Ю. Національно-культурні здобутки українців Канади. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2015. Вип. 23.
8. Костриця Н. М. Культурологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі. Київ, 2012.
9. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Погорілий Д. Є. Кредитно-модульний курс культурології. Київ: Інкос, 2006. 368 с.
10. Проблеми вивчення української діаспори в установах АН України: Постанова Президії Академії наук України. Українська діаспора. 1994. Ч. 5. С. 111–113.
11. Цілісність українського культурного простору: культура діаспори. Культурологія: теорія та історія культури: навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.
12. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ-початок ХХІ ст.): монографія.: в 2 т. Харків.: Основа, 2001. Т. 2. 400 с.

REFERENCES

1. Hadamer, K.T. (1988) *Istina i metod: Osnovy filosofskoy germeneviki*. [Truth and Method: Fundamentals of Philosophical Hermeneutics]. Moscow.
2. Homotyuk, O., Nedoshytko, I. (2014) *Ukrayinska diaspora SSHA u protsesakh ukraiyins'koho derzhavotvorennya: perspektivu doslidzhennya istoriya Ukrayiny. Naukovi vyklady*. [The Ukrainian diaspora in the United States in the

processes of Ukrainian state formation: prospects for the study of the history of Ukraine. Scientific lectures.].

3. Humnytska, N. (2010) *Kulturno-mystetskyi fenomen ukraiyinskoj diaspory mizhvoiennoho periodu: yevropeyskyi vymir*. [Cultural and artistic phenomenon of the Ukrainian diaspora of the interwar period: the European dimension]. Lviv.
4. Dybchuk, L. (2011) *Spadshchyna diiachiv literatury i mystetstva ukraiyinskoj diaspory Kanady ta krain latynskoi Ameriky druhoj polovyny XX st. – pochatku XXI st.* [The legacy of the figures of literature and art of the Ukrainian diaspora in Canada and Latin America in the second half of the twentieth century. - the beginning of the XXI century]. Kyiv.
5. Zyazyun, I.A. (2008) *Filosofiya pedahohichnoyi diyi* [Philosophy of pedagogical action]. Cherkasy.
6. Kozlovskiy, Yu.M., Kozlovskaya, I.M. (2015) *Edukatsiina intehrolohiia* [Educational integralogy]. Lviv.
7. Kondrashevska, Yu. (2015) *Natsionalno-kulturni zdobutky ukraintsiv Kanady* [National and cultural achievements of Ukrainians in Canada].
8. Kostrytsia, N.M. (2012) *Kulturolohichna pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi* [Cultural training of future specialists in the agricultural sector]. Kyiv.
9. Podolska, Ye.A., Lykhvar, V.D., Pohorilyi, D.Ye. (2006) *Kredytно-modulnyi kurs kulturolohiï* [Credit-module course of culturology]. Kyiv.
10. *Problemy vyvchennia ukraiyinskoj diaspory v ustanovakh AN Ukrayiny: Postanova Prezidiï Akademii nauk Ukrayiny* (1994) [Problems of studying the Ukrainian diaspora in the institutions of the Academy of Sciences of Ukraine].
11. Tiurmenko, I.I., Horbula, O.D. (2004) *Tsilisnist ukraiyinskoho kulturnoho prostoru: kultura diaspory. Kulturolohiia: teoriia ta istoriia kultury: navch. posibnyk* [Integrity of the Ukrainian cultural space: the culture of the diaspora. Culturology: theory and history of culture: textbook. manual]. Kyiv.
12. Sheiko, V.M. (2001) *Kultura. Tsyvilizatsiia. Hlobalizatsiia (kinets XIX-pochatok XXI st.* [Civilization. Globalization (end of XIX-beginning of XXI century)]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КЛЮЧКОВСЬКА Ірина Михайлівна – кандидат педагогічних наук, директор Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою, Національний університет «Львівська політехніка»

Наукові інтереси: інтеграція, діаспорознавство, українська мова в світі

БІЛИК Оксана Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Наукові інтереси: інтеграція, культурно-освітні аспекти діяльності закладів вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KLICHKOVSKA Iryna Mykhailivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Director of the International Institute of Education, Culture, and Diaspora Relations, Lviv Polytechnic National University

Circle of research interests: integration, diaspora studies, Ukrainian language in the world

BILYK Oksana Serhiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Lviv Polytechnic National University

Circle of research interests: integration, cultural and educational aspects of the activity of higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2020 р.